

Національна
академія наук України

Інститут
української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН — голова
Любомир ВІНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Іван КУРАС • Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЩЕНКО
Омелян ПРІЦАК • Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ — головний редактор
Ярослав ДАШКЕВИЧ — заст. головного редактора
Ігор ГИРИЧ — відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО • Іван БУТИЧ
Сергій БІЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦИК • Всеволод НАУЛКО
Руслан ПИРІГ • Валерій СМОЛІЙ • Ольга ТОДІЙЧУК
Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДОРУК

Михайло
ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 7

Серія
ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ ТА РОЗВІДКИ
(1900–1906)

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
«СВІТ»
2005

ББК 63.3 (4 УКР)
Г91

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Упорядник Мирон КАПРАЛЬ

Автори коментарів: В.Александрович, М.Бандрівський,
М.Капраль, Я.Клиш, О.Купчипський, Ю.Лукомський, О.Мельник,
М.Мудрий, С.Панькова, В.Петегирич, А.Фелопок

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

ISBN 966-603-223-6
ISBN 966-603-439-5 (т. 7)

- © Інститут української археології та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України, 2005
- © Коментарі, автори, 2005
- © Видавництво «Світ», дизайн та художнє оформлення, 2005

РОЗДІЛ IV

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЙНІ СТАТТІ,
ВИСТУПИ, ПРОЕКТИ

ЗАПИСКА, ПРЕДЛОЖЕНА АРХЕОГРАФІЧНІЙ КОМІСІЇ В СПРАВІ ВИДАННЯ КОРПУСУ МАТЕРІАЛІВ ДО ІСТОРІЇ КОЗАЧЧИНИ

Студіювання історії козащини, сього найбільш голосного й яскравого, коли не найбільш інтересного періоду історії України, стрічається з великою перешкодою в браку джерел, і се разом з іншими обставинами служить причиною, що сучасний стан нашого знання сього періоду далеко не відповідав його важності й інтересу.

Одинокий більший і систематичний, хоч односторонній (обмежений самими московськими архівами, головнo Архівом заграничних справ) збірник джерел — “Акты Южной и Западной России”, розпочатий Костомаровим, доповнюваний пізніше Карповим, дійшовши до р. 1678*, спинився тому кільканадцять літ і нема ніяких виглядів на його продовження. Все інше, що видавалося перед тим і по тим (як “Памятники” і “Архив” Київської комісії, “Акты Московского государства”, “Материалы” Куліша й Еварницького, “Listy Żółkiewskiego”, “Księga pamiętnicza Jak[uba] Michałowskiego”, “Akta do panowania Steff[ana] Batorego”, “Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego”, “Archiwum Jana Zamojskiego”* і т.ін.), мало ще більше уривковий і випадковий характер, або лише принагідно зачіпляючи історію козащини або займаючися певними спеціальними моментами в її історії. З перерванням “Актов Ю[жной] и З[ападной] России” не стало видавництва, присвяченого систематичному видаванню матеріалів до історії козащини*, і не видко, щоб заносилося на зміну в сій справі, бодай в ближчій часі. Се вкладає моральний обов’язок на нашу археографічну комісію — застановитися над сею справою.

Займаючи дванадцятий вже рік катедру історії на Львівському університеті, я звертав увагу не тільки на те, аби мої слухачі (ті, розуміється, котрих інтереси сягали далі осягнення учительської кваліфікації) присвоювали собі основи наукової методи в студіюванні історичного матеріалу, але також здобували собі практичні підстави для самостійної роботи над архівальним і взагалі археографічним матеріалом*. А що козацький період зістається найбільше вдячним і принадним полем роботи для молодих дослідників, даючи можливість з невеликим розмірно накладом праці осягнути якісь наукові результати, то період сей служив звичайним полем наукових вправ для учасників мого семінару. Таким чином протягом сих десяти з верхом літ вийшло з того семінару не менше десятка молодих людей, відповідно вправлених в історичну й археографічну методу, а при тім добре обізнаних з певними партіями історіографії історії України. Се дає мені можливість виступити перед хв[альною] археографічною комісією з проектом систематичного

збирання й видання матеріалів до історії України в козацьких часах і самої козаччини спеціально, коротше сказати — корпусу матеріалів до історії української козаччини.

Корпус сей мав би обняти час головно від останньої чверті XVI в. почавши й кінчаючи серединою XVIII в. Він має зібрати матеріал не тільки для зверхньої, воєнної і дипломатичної історії козаччини, які головно звертали увагу дослідників і видавців давніше, але також для студіювання козаччини як явища соціально-національного, продукту економічних і суспільно-політичних обставин, далі — козацької організації й управи та відносин під козацьким режимом. Головними етапами археографічної роботи для сього корпусу, окрім львівських збірок, в значній мірі вже використаних, уважаю такі: краківські збірки (бібл[іотеки] Чарторийських, університетська й академічна), варшавські (головно орд[инації] Красінських і генер[ального] штабу), петербурзькі (Публічна бібліотека, архів сенату й генер[ального] штабу), московські (архів Мін[істерства] справедливості й заграничних справ, також теки Маркевича в Рум'янц[евському] музеї), харківський і чернігівський архіви — останки актів козачих урядів, київська збірка паперів Лазаревського (в університеті), несвіжська, славутська й деякі інші збірки поменшого для сеї справи значіння*.

Самий хід роботи я проектував би в таких головних рисах: розділити роботу хронологічно (напр., до Хмельниччини, від смерті Хмельницького до 1664 р., часи Дорошенка і Самойловича, часи Мазепи і Скоропадського*), а також і по групам архівів (архіви краківські й варшавські, архіви московські й петербурзькі і т. ін.), і поручити чи то поодиноким дослідникам, чи групам їх збирання матеріалу з певного періоду й публікування того матеріалу, коли він дійде великості одного тому. Таке сполучення роботи збирача з роботою видавця й можливість скорого видання зібраного матеріалу дасть заохоту науковим робітникам і устереже цілий проект від небезпечності загрузнути в передвступних роботах, як то часто буває. Загального проводу і редакційного нагляду можу піднятися.

Уділена Міністерством сього року підмога археографічній комісії дає можливість організувати перші археографічні експедиції уже в сім році. Археографічна комісія зволить у дальших роках поновляти прошення до Міністерства про таку ж підмогу, а коли повстане можливість видання вже зібраних матеріалів, — вставитися перед віділом Наук[ового] тов[ариства] ім. Шевченка про підмогу з його фондів, щоб томи сього корпусу могли виходити, не чекаючи своєї черги з "Пам'ятками"*.

Публікація ся була б настільки важна для інтересів української науки, що представлення се повинно знайти прихильне розв'язання у віділу Товариства.

Записка, предложена археографічній комісії в справі видання корпусу матеріалів до історії козаччини

Публікується за виданням: [Грушевський М.] Записка, предложена археографічній комісії проф. Грушевським в справі видання корпусу матеріалів до історії козаччини // Хроніка НТШ. — Львів, 1905. — Ч. 24. — С. 19–21. Передрук у виданні: Едиційна археографія в Україні у ХІХ–ХХ ст.: Плани, проекти, програми видань. — К., 1993. — Вип. 1. — С. 155–157.

Публіковану записку оприлюднив учений на засіданні археографічної комісії НТШ 2 листопада 1904 р. Фактично в цій записці поглиблювався запропонований ще в 1894 р. план видання козацьких матеріалів з московських архівів (див.: Грушевський М. Твори: У 50 т. — Львів, 2003. — Т. 5. — С. 30, 397–398). У новому проекті М.Грушевський зазначав “уривковий та випадковий” характер попередніх видань, що тільки принагідно торкаються історії козаччини. Дослідник попередньо визначив коло бібліотек та архівів, у яких мали побувати археографи. Насамперед це російські та польські архіви, де збереглося найбільше козацьких матеріалів. Окрім цього, в поле зору дослідників під час реалізації проекту потрапили архіви та бібліотеки у Відні, Римі, Стокгольмі, Лондоні та інших європейських містах.

У перші роки виконання проекту в археографічні подорожі вирушили учні М.Грушевського: І.Крип'якевич, І.Кривецький, І.Джиджора, В.Герасимчук (*Кап-раль М. Археографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (нарис історії діяльності)* // Український археографічний щорічник. — К., 1999. — Нова серія. — Вип. 3–4. — С. 61). Пізніше до проекту долучилися С.Томашівський, Ф.Голійчук, М.Кордуба, В.Липинський, І.Шпитковський, а також член археографічної комісії зі Швеції Альфред Єнсен. Попри несприятливі фінансові обставини, а пізніше й Першу світову війну та буремні роки революцій, вдалося реалізувати частину цього проекту в серії “Жерела до історії України-Руси”; див.: *Жерела до історії України-Руси.* — Львів, 1908. — Т. 8 (= Матеріали до історії української козаччини, т. 1: Документи по р. 1631 / Вид. І.Крип'якевич), Т. 12 (= Матеріали до історії української козаччини, т. 5: Акти до Хмельниччини 1648–1657 рр. / Вид. М.Кордуба); 1924. — Т. 16. Останній том видав С.Томашівський, але вже в іншій серії: Ватиканські матеріали до історії України. Нещодавно Я.Федоруку вдалося віднайти та видати фактично підготовані до друку матеріали, які зібрав під час реалізації проекту В.Герасимчук; див.: *Герасимчук В. Матеріали до історії козаччини ХVІІ віку. Василь Герасимчук: життя і творчість (1880–1944).* — Львів, 1994 (= Львівські історичні праці, вип. 1). Окрім власне археографічних здобутків, слід зазначити велику кількість окремих документів та статей і розвідок з козацької історії, що видали М.Грушевський та всі залучені до проекту вчені. Отже, згаданий проект видання джерел можна вважати доволі успішним.

с. 539 ...збірник джерел — “Акты Южной и Западной России”, *розпочатий Костомаровим... дійшовши до р. 1678* — загалом у цій джерельній серії вийшло 15 томів упродовж 1863–1890 рр., див.: Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологической комиссией. — СПб, 1863–1890. — Т. 1–15.

Все інше, що видавалося перед тим і по тим (як “Памятники”... “Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego”, “Archiwum Jana Zamojskiego”... — йдеться про такі видання: Акты Московского государства, изданные Императорской академией наук. — М., 1890–1894. — Т. 1–2; Архив Юго-Западной России. — К., 1863–1902. — Ч. 3. — Т. 1–5; Кулиш П.А. Материалы для истории воссоединения Руси. — М., 1877. — Т. 1; Памятники, изданные ВКДА. — К., 1845–1847 (друге вид.: 1897–1898). — Т. 1–3; Эварницкий Д.И. Сборник материалов для истории запорожских казаков. — СПб, 1888; Akta historyczne do panowania Stephana Batorego, króla polskiego // Biblioteka ordynacyi Krasińskich. — V. 5–6 / Muzeum Konstantego Świdzińskiego / Wyd. J.Janicki. — Warszawa, 1881; Jakuba Michałowskiego, wojskiego lubelskiego a później kasztelana bieckiego Księga pamiętnicza / Wyd. A.Z.Helcel. — Kraków, 1864; Listy St. Żółkiewskiego 1584–1620. — Kraków, 1868; Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego / Zebr. i wyd. F.Kluczycki. — Kraków, 1880–1881; Sobieski W., Siemeński J. Archiwum Jana Zamoyskiego. — Warszawa, 1904. — Т. 1.

З перерванням “Актов Ю[жной] и З[ападной] России” не стало видавництва, присвяченого систематичному видаванню матеріалів до історії козаччини — останній, 15-й том “Актов ЮЗР” вийшов у 1890 р.

...я звертав увагу... здобували собі практичні підстави для самостійної роботи над архівальним і взагалі археографічним матеріалом — учасниками відомого історичного семінару, який вів М.Грушевський, стало багато пізніше відомих істориків його школи: С.Томашівський, І.Крип'якевич, І.Джиджора, І.Кревецький, В.Герасимчук та ін. (Михайло Грушевський і львівська історична школа: Матеріали конференції. Львів, 24–25 жовтня 1994 р. — Львів, 1995).

с. 540 *Головними етапами археографічної роботи для свого корпусу, окрім львівських збірок, в значній мірі вже використаних, вважаю такі: краківські збірки... інші збірки поменшого для сеї справи значіння — сучасне місцезнаходження більшості згаданих збірок див.: Кулаковський П. Коментарі // Грушевський М. Твори: У 50 т. — Львів, 2003. — Т. 5. — С. 397–400. Деякі збірки, наприклад, з “Ординації Красінських” у Варшаві, назавжди втрачені для науки, оскільки згоріли під час Другої світової війни.*

Самий хід роботи я проектував би в таких головних рисах: розділити роботу хронологічно (напр., до Хмельниччини, від смерті Хмельницького до 1664 р., часи Дорошенка і Самойловича, часи Мазепи і Скоропадського) — як керівник проекту М.Грушевський визначив періоди, над якими мали працювати його учні: І.Крип'якевич — від початків козаччини до 1648 р., В.Герасимчук — 1657–1665 рр., І.Кревецький — 1665–1676 рр., І.Джиджора —

1720—1740 рр. Пізніше до проекту долучилися ще й інші вчені, див: *Капраль М.* Археографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (нарис історії діяльності). — С. 61—62.

...не чекаючи своєї черги з "Пам'ятками" — археографічна комісія НТШ також одночасно зі "Жерелами до історії України-Руси" видавала серію "Пам'ятки української мови та літератури".

М.К.

Розділ V. НЕКРОЛОГИ

Петро Лашкар'єв (Некролог)

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Петро Лашкар'єв (Некролог) // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXIII. — Кн. I. — Miscellanea. — С. 4—5.

Лашкар'єв Петро Олександрович (народився 1833 р. у с. Лунівка Обоянського пов. Курської губ. — помер 09.09(28.08).1899 в Києві) — історик, археолог, педагог.

Бібліографія праць П.Лашкар'єва: Археологическая летопись Южной России. — К., 1899. — Т. I. — С. 151—152; Императорское московское археологическое общество в первое пятидесятилетие его существования (1864—1914 гг.). — М., 1915. — Т. 2. — С. 196—197; *Каргер М.К.* Древний Киев: Очерк по истории материальной культуры древнерусского города. — М.; Л., 1961. — Т. II: Памятники Киевского зодчества X—XIII вв. — С. 515.

Література: *Є[фремов] С.* Петро Олександрович Лашкар'єв // ЛНВ. — Львів, 1899. — Т. VIII. — Ч. II. — С. 186; *Каргер М.К.* Древний Киев: Очерк по истории материальной культуры древнерусского города. — М.; Л., 1961. — Т. II: Памятники Киевского зодчества X—XIII вв.; Лашкар'єв Петр Александрович // Императорское московское археологическое общество в первое пятидесятилетие его существования (1864—1914 гг.). — М., 1915. — Т. 2. — С. 196—197; П.А.Лашкар'єв (Некролог) // Киевская старина. — К., 1899. — № 9. — С. 118.

с. 543 ...перша загальна праця — "Религиозная монументальность" ... — праця опублікована у виданні: Труды Киевской духовной академии. — К., 1866. — № 1. — С. 44—85; № 2. — С. 231—292.

...стаття про кийівську церкву Спаса на Берестовім — праця під назвою "Что осталось от древней Киевской церкви Спаса на Берестове?" видрукувана у виданні: Труды Киевской духовной академии. — К., 1867. — Т. III. — № 7. — С. 127—138. Також статтю автор вмістив у книгу "Церковно-археологические очерки, исследования и рефераты" (К., 1898).

...причинок "До питання про суздальську архітектуру XII в." — див.: Взягляд на архитектуру XII в. в Суздальском княжестве // Труды I Археологического съезда в Москве (1869). — М., 1871. — Т. I. — С. 267—271.

З М І С Т

	с. тексту	с. ком.
<i>М.Капраль</i> . Від упорядника	V	
Розділ I. АРХЕОГРАФІЧНІ ПУБЛІКАЦІЇ, ПЕРЕДМОВИ	1	
Сторінка з історії українсько-руського сільського духовенства (по самбірським актам XVI в.)	3	596
Лист кор[оля] Стефана Баторія до калги з р. 1577	76	602
Монах ворожбитом	78	602
Причинки до історії роду Бибельських, зібрані арцибіскупом львівським Яном Прохніцьким. Подав Аристарх Крижановський ...	80	603
Два селянські контракти купна-продажі з початку XVI в.	90	605
Кілька грамот Володислава Опольського	95	606
Кілька документів до історії сільського духовенства в Галичині XVII—XVIII в.	102	608
Козаки в 1470-х рр.	112	609
Незаплачене київське подимне	117	609
“Козаки” в Галичині 1605 р.	118	610
Матеріали до історії Коліївщини. I. Василянські записки й листи про Коліївщину.	120	610
Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західної України. Серія перша (ч. 1—80) (1361—1530)	140	612
Серія друга (ч. 81—132) (1531—1574)	227	619
[Вступне слово до т. VIII “Руської історичної бібліотеки”]	300	623
[Передмова до т. XXI “Руської історичної бібліотеки”]	302	624
[Вступне слово від редакції до т. XXII “Руської історичної бібліотеки”]	304	625
[Передмова до т. XXIII—XXIV “Руської історичної бібліотеки”]	306	625
[Передмова до т. III “Жерел”]	309	628
[Передмова до т. VII “Жерел”]	311	629
Розділ II. АРХЕОЛОГІЧНІ СТУДІЇ	313	630
Бронзові мечі з Турецького повіту (Галичина)	315	630
Ковтки “київського типу” у сучасних кавказців	319	631
Печатки з околиць Галича	322	632
Розділ III. ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	325	632
Хронологія подій Галицько-Волинської літописі	327	632
До справи хронологічної зв’язі в Галицько-Волинській літописі.		
Кілька заміток до статті Б.Барвінського	388	638
Економічний стан селян в Сяноцькім старостві в середині XVI в. на основі описей королівщин	392	638

Економічне становище селян в Львівському старостві в середині XVI віку на основі описей королівщин	414	643
Чи маємо автентичні грамоти кн[язя] Льва?		
Критично-історична розвідка	442	646
Ще про грамоти кн[язя] Льва галицького.		
З приводу статті проф. Линниченка	461	652
Кілька заміток до “Чуда св. Климента папи римського”	472	653
Іще до “Чуда св. Климента папи римського”	475	654
“Люди в пенезех”	478	654

Розділ IV. ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЙНІ СТАТТІ, ВИСТУПИ, ПРОЕКТИ . . . . .

Огляд праць Н.Кондакова з історії староруської штуки	483	654
Київські мініатюри при Трірській псалтирі	495	657
Львівське Наукове товариство імені Шевченка і його внески у вивчення Південної Русі	505	659
[Виступ на звичайних загальних зборах Наукового товариства ім. Шевченка, 29 червня 1904 р.]	533	662
[Виступ на звичайних загальних зборах Наукового товариства ім. Шевченка, 19 цвітня 1905 р.]	535	663
Записка, предложена археографічній комісії в справі видання корпусу матеріалів до історії Козаччини	539	666

Розділ V. НЕКРОЛОГИ . . . . .

Петро Лашкар'юв (Некролог)	543	668
Митрофан Дикарів (Некрологічна звістка)	545	669
Пам'яті Олександра Кониського	546	671
Матвій Симонів (Номис) (Некрологічна замітка)	557	682
Ізидор Шараневич (Некролог)	559	685
Мих[айло] Сухомлінов — Ів[ан] Жданов. Некрологічна замітка	562	689
Д-р Остап Терлецький. Некрологічна замітка	564	691
До некролога Остапа Терлецького	567	693
Олексій Андрієвський. Некрологічна замітка	569	694
Пам'яті Олександра Лазаревського	572	697
Тадей Рильський. Некрологічна замітка	580	707
Пам'яті Олексія Маркевича	581	709
П. Литвинова-Бартош. Некролог	592	716
Аристарх Крижановський. Некролог	593	717
[Вільгельм Онкен. Некролог]	595	718

КОМЕНТАРІ 596

СПИСОК ЦИТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ 719

ПОЯСНЕННЯ СЛІВ 736

ПОКАЖЧИК 738

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Грушевський Михайло Сергійович

Твори: У 50 томах

Том 7

Серія “Історичні студії та розвідки (1900—1906)”

Редактор	<i>Л.Веремієнко</i>
Художнє оформлення	<i>С.Іванов</i>
Технічний редактор	<i>С.Довба</i>
Комп’ютерний набір і верстка	<i>Л.Гринчишин</i>
Коректори	<i>Р.Гамада, М.Ломеха, Б.Павлів, О.Тростянчин</i>

Здано на складання 14.07.2005. Підп. до друку 05.12.2005.

Формат 70x100¹/₁₆. Папір офс. Гарн. Academy. Офс. друк. Умовн. друк. арк. 63,85.

Умовн. фарбовідб. 64,25. Обл.-вид. арк. 56,39. Додрук. накладу 500 прим.

Свідоцтво держ. реєстру: серія ДК № 22. Вид. № 17. Зам. 556-5.

Державне спеціалізоване видавництво “Світ” 79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
www.dsv-svit.lviv.ua; e-mail: office@dsv-svit.lviv.ua

Надруковано з готових діапазитивів на ВАТ “Львівська книжкова фабрика “Атлас”
75005 м. Львів, вул. Зелена, 20

Грушевський М.С.

Г 91 Твори: У 50 т. /Редкол.: П.Сохань, Я.Дашкевич, І.Гирич та ін.;
Голов. ред. П.Сохань. — Львів: Світ, 2002 —
Т. 7: Серія “Історичні студії та розвідки (1900—1906)”. — 2005. —
792 с.

ISBN 966-603-223-6; 966-603-439-5 (т. 7).

Сьомий том зібрання праць М.Грушевського продовжує серію “Історичні студії та розвідки” і охоплює період 1900—1906 рр. У ньому вміщені археографічні публікації, передмови, історичні статті, огляди, рецензії та некрологи пам’яті видатних постатей того часу.

Видання розраховане для науковців та всіх, хто цікавиться історією України.

ББК 63.3 (4 УКР)

ISBN 966-603-223-6

ISBN 966-603-439-5 (т. 7)